

א.

ככל ערי זאהלין ועירותניה להוטים היהודים להכניס לבתייהם בתור שכנים את הפקידים הנוצרים, שמשכורת בטוחה להם ויש בידם לסלק את שכר הדי- דה. כל יהודי שבנה פעם בית-מידות נאה לדירתו הפרטית משכירהו עתה לפקיד הממשלה על גן הפירות וערוגות הפרחים אשר מאחורי החלונות. הוא מוסר לרשות שכנו גם את המרתף הבנוי אבנים, את הרפת, את העליה ואף את השוכך אשר ילדיו חרדים לו בעל בבת עינם.

הוא, בעל הבית עצמו, מעתיק את דירתו יחד עם אשתו וילדיו לביתן הסטן עם הזוגניות הצבעוניות ואשר פשפש צר. לו מאחורי הגדר ליד מטבח-הקיצ, אשר גם הוא מסור ברשותו של השכן הנוצרי. המאו- שר. ל"יהודים" יהודים מסוג זה, המסלקים עצמם מבנינם המפואר, בגלל שכר-הדירה המועט והבטוח, נשארה ברשותם רק הפנה הנרחת הזאת. כבושת גב יתחמסו ויעברו פעמים מספר ביום בנחלתם, על גבי המדרכה הצרה, העשויה קרשים, המלבינה בדשא הירסק והרענן, לאורך החצר הנקיה והנטועה עצים זה שנים רבות.

זהו מעמדם של היהודים עתה בערי השדה ועל זה יקנא יהודי את דעהו, באשר לא לכל איש תאיר והצלחה פנים למצוא שכן נוצרי, המסבל את משכורתו מקופת הממשלה. כי מלבד מזל צריכה הדירה להיות כרוכה בכל אותן המעלות היתרות אשר הם, השכנים הנוצרים ידרשון. ואלה בוהרים להם דוקא לרזר בר- חובות הצדדיים, השקטים אשר בעיר, במקומות כאלה שהיהודי לא היה רגיל לכתור מנרש לבנין בית, ולא כל היהודים העלו על דעתם אז, כשנים הטובות, לני- טוע עצים ולסדר ערוגות פרחים לפני החלונות, דברים שאך דעת פריצים סובלתם. יהודי היה בונה ביתו כרחובות החוטמים שבמרכז העיר, אשר שפע המסחר היה שרוי בהם. כי אך שם כדאי היה לגור ואף להשכיר דירה.

אבל עתה עולם הפוך. דוקא ברחובות המורחקים בקצה העיר, במקום שם רק איזה עני מכובד בנה לו בית ועלה ברעתו לנטוע אי-אלה עצים עלה שער הב- תים והנה הוא הוא האיש המעשי. נחלתו שפרה עליו, מכלכלת אותו במלוא היר. וההגיוות במרכז העיר עומדות ריקות, הדלתות נעולות עלי בריח והדי- רות עומדות לרשות השכן היהודי, שאין בידו לשלם שכר-דירה והנו בבחינת יורד כבעל הבית.

והנה כי כן השוותה המצוקה היהודית עשיר גדל. ואנכ כך מעמיסים יהודים חסר ילקבוע מצבו של מי רע יותר: של בעל הבית היהודי או של השכן היהודי ובאים לידי מסקנה, כי מצבו של השכן טוב יותר. באשר פרנסה למחיה לשניהם אין, ואשרי האיש שאינו צריך לשלם מסי הכנסה, ממה שהיה קרוי לפנים שכר-דירה.

על עיני הדיקות שמעתי הרבה משיחותיהם של יהודי קובל, במקום אשר תירידה מורגשת זה כמה שנים. באשר קובל פסקה מהיות זה שנים רבות התחד- נה המקשרת הגדולה במסילת-הברזל שבין שדות- התבואה הברוכים שבגלילי וזאהלין ופודוליה ומרכזי המסחר והתעשייה אשר בפולין. מהימים הטובים ההם נשארו א דזמרונות-זהב. שמישימים בהם בלילות החורף הארוכים, כשתושכי העיר הירודה מגיפים את תריסי החלונות ומסבים ליד השולחנות ושותים תה עם רבה טריה, כאשר הסבינו מאז...

ורבים סיפורי המעשיות על המותרות והשפע של היהרות העשירה האדוקה בימים ההם. עוד לפני ימים לא רחוקים היו להם לחסידים-קובל העשירים "השגות": למצוא שדוכים לבנותיהם מבין לומדי תורה ממשפחות-ליטא המיוחסות, בחורים משכילים. חתונה כזאת היתה בבחינת מארע לעשיר ולעני בעיר. כמשך חדשים ישבו החייטים בבית הכלה ותפרו, יש- בו ונחנו מכל טוב, כום משקה לכל ארוחה ואחרי כל מדידת שמלה לכלה כברה המחותנת שוב במשקה ועוגה טובה לקנוח.

חתונה כזאת ארכה שבוע תמים. לשמח חתן וכלח היו מזמינים את אליקום צונור. ובמשך כל שבעת ימי המשתה לא פסק פיו של הכרחן, הוא אליקום צונור בכבודו ובעצמו, מפומאונתיו. אנשים צבאו על הדלתות והחלונות יומם ולילה. תנוונים סגרו את חנויותיהם ובעלי מלאכה הניחו את כליהם. הכל הית פשוטו מדאגות פרנסה. הנשים הזיניחו את משק הבית. כל העולם הלך לחתונה העשירה להקשיב לדברי המשל ומליצה הערבים של אליקום צונור. גער וזקן היו מוקסמים, לא הניחוהו רגע, ועד שיצא את העיר לא יכול איש לשוב למלאכתו.

בשמתה רבה כזו השיאו גבירי קובל את בנותיהם. מהימים הטובים ההם עוד נותר לזכרון בבית ישן אלבום מזהב, סכודך בלוהות-פליזסין ירוק. ובו נמצאות תמונות דהויות של בני נגידים יהודים לפני שנים שלוושה דורות. האקן, גבה-הקומה, בן השמונים, היושב כאן ליד השולחן בראש גלוי, עטוף הלוקהם כהה וצוארון לבן — מראהו כאציל בן הנזע הנאור ביותר תחת השמש. באלבום המזהב הירקרק נמצאת תמונתו בעודו חתן. הראש המסולסל של הכתור בן השבע-עשרה, הצוארון המגוהץ עם הרביד הצנוע המצומצם מבעד למעיל המכופתר יפה יפה מביאים לנבדיו דרישת-שלום רחוקה של חילוניות-משכילית-נגידית, הבאה באופן בלתי-אמצעי מברלין המשכילה של ר' משה מגרלסון.

הזקן מספר לבניו על השפע במסחר עם סניגס-ברג לפנים. האניות הטעונות פשתה ותבואה, אשר אביו היה שולח על מימי הניימן, יצא שמן לתהלה ברחבי עולם. עיירות שלימות היו ניוונות מעסקי אביו עם גרוגשפריג הישנה (סניגסברג). הוא היה מכלי כל את הישיבות הגדולות בליטא ורייסן, בונה בתיר מודשות ושולח מתנות זהב וכסף לחצר הסטאלינאי, תורה וגדולה במקום אחד. כלי הבית ורהיטיו היה מביא מקניגסברג לתמחון כל הפריצים אשר בסביבה, ולחתונתו של המספר באו, עוד לפני ששים שנה, אורחים לבושים צילינדרים, אך המחנות מואהלין לא הרשה שחתנו ילך לחופה לבוש צילינדר. הוא ירא היה פשוט מפני חסידי ברצלכ שלו. כעבור שנים

נכנע חמיו לרצונו והתחיל נוסע יחד אתו לרביים מסטאלין, שיצאו להם מוניטין בלמדנותם ובדרכי-חיהם החילוניים.

היה עולם שמח. משנערכה חתונה אצל חסידי סטאלין, היו בוחרים שנים עשר מבין חבריו של החתן וממנים אותם נכאים, שישמחו את המחותנים ויערבו את השולחנות בכפפות לבנות, כנהוג במשתאות אצל הפריצים, ובסטאלין היתה השמחה רגינת מכל הלון ודלת:

— אָ סטאלין, סטאלין, באמצעות הזמרה והנגינה הבכנור הן היית מגיעה לכסא הכבוד של רבון העולם. ה"ינוקא" מסטאלין הן ברך על החלב שינק משדי אמו.

הבהור היושב ליד השולחן, מחליף מכתים את אחותו, הרופות לו שישתוק. אלא אמו, בלתו המשכי-לח של הזקן המספר, אשר בחייה הקשים בלתה בלא עת, אינה יכולה לעבור על הסיפור בלי הערה. היא ספוגה ספרות ההשכלה מימי עלומיה ונכונה בכל עת להוכיח, כי אמנות תפלות מביאות נזק לעולם. ודא מעירה ברצינות:

— אותו "ינוקא" ודאי ינק משדי אמו עד שנתה השלישית, ומה תימה שידע לברך ברכה על חלב אמו, שני ילדיה פורצים בצחוק, אולם הזקן האציל אינו כועס.

— טפשים אתם. ומה יש לדבר אתכם? ה"ינוקא" מסטאלין נולד גאון והגאות כל יכולה. במלאות שלוש שנים ל"ינוקא" מסטאלין ידע דף נמרא על פה. יחד עם זה היה להוט מאד אחרי משחקיו, ופעם אחת קשר שוט אל ספר המשניות.

עתה שתקו המסובים בנימוס רב. על השולחן העגול רתח מיהם-הנחושת מהימים הטובים, מלפנים. ליד הקיר מנה השעון הכבד את הדקיקות. שוב לא היו יותר דברי מותרות בבית הזה. את הכסאות המ-רופדים חרכים, השמידו הקצינים הגרמנים בימי הכיבוש לשם לשם הסקה. באחת הפנות עמד הפסנתר הצרוד והשכור, באשר הכובשים הגרמנים השאירוהו, ומעל לשולחן היתה תלויה מנורת-הברונזה הישנה ונבשושי-הבדולה מתחת לגולה. בכל הריקות המושברות בחצר

סודר זה מזמן רב מאוד השמל, אלא שהוא, כעל הבית, ביטל את הדבר הזה במעונו לפני שנים מספר, באשר לא לכבודו הוא, שאיזה בחור צעיר יבוא לבקר בפי' חודש, באיזו שעה הוא שוכב לישון. סתם קפריסיה של מי שהיה נביר לפניו, אך בני הבית נאלצו לנותר לו ולהתקין מחדש את מנורת-הפתילים הישנות.

אבל מנורת-הגפס ישנה וקפריסית כבעל הבית הזקן עצמו. היא מזמזמת תמיד ופתאום גם מתקלקלת. והנה יכהה אורה הצהוב. מסביב הכל אפוף צל. ונותר רק עיגול מאד על השולחן העגול. אולם מעוררים את פת-הברונזה הישן עם נבשושיות הבדולח התלוי מתחת לתקרה. מתקנים את הפתילים ושוב דולקת המנורה באור צעקני והוצפני במסצת. והנה נכנס אורח, בא פיניו המלמד הזקן, שלימד בשעתו את בניו של הזקן תנ"ך. הזקן מהעורר ומצב רוחו טוב עליו:

— נו, פיניו, כבר השכרת את כל הדיירות?
— את כולן — חוכך פיניו את ידיו מתוך נחת רוח — את חזית הבית שכר השופט החדש, ואת הדירה לצד החצר לקח שר האלף. משרתו אף נקח את רציפת המרפסת שלי. ואף את החדר אשר מתחת לגג גם כן השכרתי למורה מבית הספר העממי.

— כן, פיניו, עתה אתה החכם. אתה גר בקצה העיר, על כן יש לך דיירים חשובים. הן הרחוב שלך טפה רחבו. גם מן השמים שסללו כביש שם. אבל כשזה מוצא הן בעיני הפריצים! כן, פיניו, אתה היית החכם, שכנית לך בית בקצה העיר, הרחק מהישוב העירוני. וגם אשתך ובנותיך השקועות כל השנים בערציות ובפרהים, גם הן עתה חכמות גדולות. נחלת פריצים נמעת לך. מה תימח אם זה ימצא הן בעיניהם ופה, אצלנו, נאלץ להפוך את החנויות הריקות למכירת אות עוים. מה דעתך פיניו? עתה הן אתה החכם!

המלמד הזקן מצטנף בפריותו הבלה ומתוכך מתוך נחת את ידיו:
בהלה על שכנים נוצרים — ומחייד בצחוק ועיר וקלוש.

רתג פיינגברג